

ЗАХИСТ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Зубченко Сергій Олександрович,
кандидат політичних наук

У статті висвітлено деякі актуальні питання захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Окреслено місце проблематики інтелектуальної власності у системі гуманітарної політики України, її вплив на загальний стан національного гуманітарного (зокрема, науково-інтелектуального) простору, а також на міжнародне реноме України та інвестиційну привабливість держави. Розглянуто деякі аналітичні документи іноземних партнерів України (зокрема, Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки) щодо важливих аспектів захисту прав інтелектуальної власності. Визначено внутрішні індикатори впливу питань захисту прав інтелектуальної власності на загальний стан гуманітарного простору держави, національного наукового та інтелектуального потенціалу. У статті обґрунтовано висновок про те, що з метою сприяння входженню на український ринок іноземних (зокрема, американських і європейських) високотехнологічних і наукоємних компаній, відомих світових торгових марок і мереж Міністерству економічного розвитку і торгівлі України спільно з Міністерством закордонних справ України слід інтенсифікувати зусилля для ширшого інформування іноземної громадськості, бізнесу та стейкхолдерів у галузі інтелектуальної власності про чинне українське законодавство у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зазначеного можливо досягти, зокрема, через зарубіжні мережеві ресурси. Запропоновано перспективні напрямки удосконалення чинної правової бази захисту прав інтелектуальної власності в Україні (приведення національного законодавства до такого стану, щоб забезпечити належний рівень захисту прав власників, але при цьому не робити реєстрацію та подальшу «експлуатацію» інтелектуальної власності занадто обтяжливими, не створювати зарегульованості чи перешкод для добросовісної інформаційної діяльності, наукової й мистецької творчості та подальшого технологічного прогресу), реалізації перспективних організаційних та інформаційних кроків у відповідній сфері (зокрема, через механізми «діалогів щодо прав ІВ» (*IPR Dialogs*)) для зміцнення гуманітарної безпеки Української держави в умовах перманентної гібридної агресії з боку РФ.

Ключові слова: інтелектуальна власність, захист прав інтелектуальної власності, міжнародні відносини, національна безпека, гуманітарна політика, політика гуманітарної безпеки.

Zubchenko Serhii

PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN THE SYSTEM OF HUMANITARIAN POLICY OF UKRAINE

The article highlights some of the topical issues of intellectual property rights protection in Ukraine. The place of intellectual property problems in the system of humanitarian policy of Ukraine, their influence on the general condition of the national humanitarian (in particular, scientific and intellectual) space, as well as on the international reputation of Ukraine and the investment attractiveness of the state, are outlined. Some analytical documents of Ukraine's foreign partners (in particular, the EU and the USA) concerning protection of intellectual

property rights are reviewed. The internal indicators of influence of intellectual property rights protection issues on the general condition of the humanitarian space of the state, national scientific and intellectual potential are determined. The article substantiates the conclusion that in order to facilitate the arrival of foreign (in particular American and European) high-tech and knowledge-intensive companies, well-known world brands and networks to the Ukrainian market, the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine together with the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine should intensify efforts in informing the foreign public, business and stakeholders in the field of intellectual property about the current Ukrainian legislation protecting intellectual property. Directions for improvement of the existing legal framework for the protection of intellectual property rights in Ukraine (bringing the national legislation to an extent that would provide the right holders with the appropriate level of protection, but would not make registration and subsequent “exploitation” of intellectual property too burdensome, would not create over regulations or obstacles to fair information activities, scientific and artistic creativity and further technological progress), implementation of promising organizational and informational steps in the relevant sphere (in particular, through the mechanisms of IPR Dialogs) for strengthening the humanitarian security of the Ukrainian State in the conditions of constant hybrid aggression by Russia, are proposed.

Keywords: intellectual property, protection of intellectual property rights, foreign affairs, national security, humanitarian policy, humanitarian security policy.

Постановка проблеми. Після відновлення незалежності в 1991 р. Україна постала перед гострою необхідністю інституалізації основних атрибутів правової держави. Зазначене стосувалось і системи захисту приватної власності, що є одним із наріжних каменів сучасної капіталістичної системи. Розуміння цих фактів знайшло своє логічне втілення на найвищому юридичному рівні у прийнятій 1996 р. Конституції України (зокрема, у статті 41, яка закріпила непорушність прав приватної власності). Більше того, враховуючи значний науково-інтелектуальний потенціал України (насамперед у ракетно-космічній, авіа- та суднобудівній, військовій промисловості тощо), автори Основного Закону приділили окрему увагу такому специфічному різновиду власності, як інтелектуальна власність, зазначивши в статті 54, що «громадянам гарантується ... захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом» [1]. Ці конституційні норми також знайшли своє втілення в законодавчих і підзаконних нормативно-правових актах, відомчих і регуляторних документах. Проте чи є чинне правове регулювання захисту прав інтелектуальної власності (ІВ) в Україні адекватним сучасним реаліям і трендам? Чи відповідає воно

гуманітарно-безпековим імперативам і потребам держави в умовах російської агресії?

Як справедливо зазначає директор токійського Центру четвертої промислової революції Чізуру Суга, «сьогодні технології розвиваються почасти так швидко, що суспільство не може повною мірою використати деякі чудові новації через застарілі правила». Відповідно вкрай актуальною є потреба в оновленні старих норм, які перешкоджають ефективному використанню найсучасніших технологій, та в прискоренні соціальних змін шляхом втілення відповідних політичних кроків для суспільства, що швидко змінюється [2]. Зазначене стосується й захисту прав інтелектуальної власності, яка в епоху стрімкого розвитку науки, технологій та інновацій, зростання їхнього значення як продуктивних сил та чинників національної безпеки набуває особливої ваги.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Загальна та спеціально-правова проблематика сфери інтелектуальної власності в Україні та світі була предметом численних наукових публікацій та аналітичних матеріалів таких авторів, як Є. Ангел, О. Підопригора, О. Святоцький, В. Петров, С. Клейменова, О. Пастухов, О. Заєць, В. Дмитришин, Н. Яркіна, С. Бурлаков, А. Козинець, О. Яворська та ін. Окремі теоретичні та практичні аспекти правовідносин у цій сфері розглядалися в роботах таких українських і зарубіжних фахівців, як В. Скордамалья,

Л. Федулова, Г. Андрощук, В. Хаустов, І. Запорожець, Ю. Єпіфанова, Ж. Завальна, С. Іщук, Т. Ярошевська, С. Дзіс, С. Петренко, Є. Греков та ін. Проте зв'язок проблематики інтелектуальної власності із гуманітарною політикою України, її вплив на загальний стан національного гуманітарного (зокрема, науково-інтелектуального) простору досі залишаються недостатньо вивченими. Проблема має не лише науковий, а й цілком виразний практичний вимір з огляду на роль інтелектуальної власності як одного з чинників міжнародного реноме України та інвестиційної привабливості держави, на чому справедливо акцентувалося в Аналітичній доповіді до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році» [3, с. 627].

Мета статті – окреслення перспективних напрямів удосконалення існуючої правової бази захисту прав інтелектуальної власності в Україні, реалізації організаційних та інформаційних кроків у цій сфері для зміцнення гуманітарної безпеки Української держави в умовах гібридної агресії з боку РФ.

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ

Після поновлення євроінтеграційного курсу та підписання Угоди про асоціацію з ЄС Україна взяла на себе чималі зобов'язання у сфері інтелектуальної власності, яким присвячена глава 9 («Інтелектуальна власність») Угоди [4]. Забезпечення ефективного захисту прав інтелектуальної власності також передбачено в чинних програмних документах загальнонаціонального рівня – Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» (підпункт «Реформа захисту інтелектуальної власності» розділу 3)¹, Середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду до 2020 року (пріоритетна дія № 8 «Розвиток інновацій та реформа у сфері інтелектуальної власності» цілі № 1 «Економічне зростання»)², Програми діяльності Кабінету Міністрів України (Розділ ІХ. «Регуляторна політика, розвиток підприємництва та забезпечення умов конкуренції»)³, Плані заходів з виконання Угоди про асоціацію

¹ Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

² Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. № 275-р) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/plany%20uryadu/cerednostrokoviy-plan-2020.doc>

Україна – ЄС (понад 130 завдань, котрі стосуються імплементації положень щодо ІВ)³ та Плані пріоритетних дій Уряду на 2018 рік (як у межах заходів, визначених в окремому підрозділі 8 «Розвиток інновацій та реформа у сфері інтелектуальної власності», так і в контексті заходів щодо реформи митниці як інструменту покращення інвестиційного середовища) [6]. Затверджено також Концепцію реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні⁴ та план заходів із її реалізації⁵. Важливість подальших зусиль щодо покращення бізнесового та інвестиційного клімату і захисту прав економічних суб'єктів, включно й права інтелектуальної власності, підкреслено також у Спільній заяві за підсумками 20-го саміту Україна – ЄС, що проходив у Брюсселі в 2018 р. [7].

Ураховуючи зазначене, цілком логічно, що саме європейські практики у сфері охорони інтелектуальної власності є своєрідним політико-правовим дороговказом для нашої держави. Власне, інтелектуальна власність формально була пріоритетною сферою адаптації українського законодавства до законодавства ЄС ще з 2004 р., коли було ухвалено Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»⁶ (який є чинним і досі), проте останніми роками цій діяльності нарешті вдалося надати більш відчутного практичного спрямування. При цьому фахівці звертають увагу на те, що згадані вище урядові програмні документи все ж не позбавлені певних вад (зокрема, щодо строків виконання конкретних імплементаційних заходів). Експерти також вказують на небезпеку неоднакового застосування

³ Постанова Кабінету Міністрів України «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 25 жовтня 2017 р. № 1106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF>

⁴ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» від 01 червня 2016 р. № 402-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/402-2016-%D1%80>

⁵ Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні» від 23 серпня 2016 р. № 632-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249287204>

⁶ Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 р. № 1629-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1629-15>

норм чинного законодавства українськими судами (через відмінність окремих положень національного законодавства від норм європейських директив та регламентів) у однотипних справах щодо ІВ [8; 9].

Про необхідність прискорення подальшої імплементації європейських практик у сфері ІВ до українського законодавства свідчить і Звіт Європейської Комісії про захист та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в третіх країнах (*Report on the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries*). У ньому, зокрема, пояснюється, що статус України в звіті було погіршено «у зв'язку з повідомленнями про високий рівень підробок і піратства та через недостатню імплементацію Угоди про глибоку та всеохоплюючу зону вільної торгівлі між Україною та ЄС. Ситуація з управлінням колективними правами також є критичною і завдає непоправної шкоди тисячам місцевих та міжнародних правовласників» [10, с. 6]. Попри відзначення досягнутого Україною прогресу в певних питаннях щодо ІВ у Звіті констатується, що «рівень захисту та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності залишається низьким». Як докази наводяться дані спільного дослідження ОЕСР та Бюро ЄС з інтелектуальної власності про те, що Україна є одним із чотирьох основних транзитних каналів для постачання підроблених товарів на європейський ринок, а також повідомлення заінтересованих суб'єктів ЄС щодо онлайн-піратства, неефективності, довготривалості, складності та затратності митних процедур (навіть найпростіших), корупції на українській митниці, несплати роялті та шахрайств у сфері колективного управління авторськими та суміжними правами, недоліків правового регулювання стосовно патентів, лікарських засобів, торгових марок тощо [10, с. 22–24]. Усе це має бути враховано компетентними державними органами України в подальшій нормотворчій роботі.

Однак, звертаючись до питання про рецепцію певних європейських практик, слід зауважити, що не всі новітні ініціативи й інтенції щодо захисту прав інтелектуальної власності, які народжуються в інституціях Євросоюзу, є насправді конструктивними та збалансованими. Як приклад доречно навести проект Директиви ЄС про захист авторських прав [11]. Незважаючи на те, що на початку червня 2018 р. комітет Європейського парламенту з правових питань схвалив цей проект, він був підданий нищівній критиці з боку експертів і правозахисників як

такий, що не враховує специфіку взаємодії людини із веб-контентом, перешкоджає свободі творчості та мережеві креативності і навіть може бути використаний для цілей цензури, протиправного обмеження свободи слова та свободи інформації⁷. Тож на липневому пленарному засіданні Європарламент цілком закономірно відхилив його.

Проте й поза контекстом європейської інтеграції проблематика захисту прав інтелектуальної власності справляє відчутний вплив на міжнародне реноме України. Найяскравішим індикатором цього є українсько-американські відносини.

У щорічному Спеціальному звіті 301 Офісу торговельного представника США за 2018 рік (*The Special 301 Report*) Україну віднесено до переліку першочергового спостереження (*Priority Watch List*) разом із Алжиром, Аргентиною, Венесуелою, Індією, Індонезією, Канадою, Китаєм, Колумбією, Кувейтом, РФ та Чилі. У документі зазначається, що «деякі держави, включаючи Китай, Мексику, Росію, Україну та В'єтнам, не враховують постійні та нові виклики, пов'язані з піратством у сфері авторського права... Інтернет-піратство залишається складною проблемою захисту авторських прав на багатьох торговельних партнерських ринках, включаючи Канаду, Китай, Індію, Нідерланди, Румунію, Росію, Швейцарію, Тайвань, Україну та ін.» [12, с. 6–7]. Також вказується на необхідність інтенсифікації роботи щодо впорядкування діяльності організацій колективного управління авторськими та суміжними правами (далі – ОКУ) [12, с. 6–7, 56], прийняття та впровадження ефективних і прозорих процедур правомірного використання програмного забезпечення в діяльності державних установ [12, с. 27, 57]. Саме недостатній захист і порушення прав інтелектуальної влас-

⁷ Див., наприклад: Letter from 147 Organisations EU Member State Ambassadors Asking Council to Stop a Rushed EU Copyright Reform [Електронний ресурс] / InfoJustice.org. – Режим доступу: <http://infojustice.org/archives/40044>; APC joins over 145 organisations to ask EU Council to stop a rushed EU copyright reform [Електронний ресурс] / Association for Progressive Communications. – Режим доступу: <https://www.apc.org/en/pubs/apc-joins-over-145-organisations-ask-council-stop-rushed-eu-copyright-reform>; The EU's disastrous Copyright Reform, explained by its lovers and haters [Електронний ресурс] / The Next Web. – Режим доступу: <https://thenextweb.com/eu/2018/06/19/the-eus-disastrous-copyright-reform-explained/>; Вбивці інтернету. Все, що потрібно знати про нову реформу копірайтингу в Європі [Електронний ресурс] / Новое Время. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/techno/it-industry/vbivtsi-internetu-vse-shcho-potribno-znati-pro-novu-reformu-kopirajtinhu-v-jevropi-2479809.html>; Чому інтернет-меми опинилися під загрозою? [Електронний ресурс] / BBC-Україна. – Режим доступу: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-44419835>

ності стали формальними підставами для оголошення про часткове призупинення дії Генералізованої системи преференцій США (*Generalized System of Preferences, GSP*) щодо України у разі, якщо не буде досягнуто відчутного прогресу із зазначених питань [12, с. 27, 57].

Звичайно, оглядачі справедливо зауважують, що «критерії, за якими США дозволяли безмитну торгівлю (у рамках *GSP*. – С. 3.) – це не лише економіка. Ще кілька років тому одним із найбільших реципієнтів пільгового режиму була Росія, але наприкінці 2014 р. вона була позбавлена доступу до *GSP* як країна, що вже не відповідає критеріям цієї програми, чим вивільнила нішу, яку можна було зайняти. Натомість для України “вільну торгівлю” розширили. У 2015 р. понад 3800 видів товарів з України мали всі можливі переваги в рамках відновленої дії *GSP*» [13]. Проте зазначене жодним чином не спростовує реальної наявності проблем у сфері захисту прав ІВ, що також відзначалося фахівцями⁸.

Реагуючи на критику з боку наших європейських і американських партнерів, Парламент України ухвалив підготовлений Урядом законопроект «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав»⁹ (направлений на підпис Президентові України 25.05.2018 р.). Ще раніше, у березні 2017 р., було прийнято Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні»¹⁰, яким, зокрема, доповнено термінологічний апарат базового Закону України «Про авторське право і суміжні права»¹¹, упорядковано процедурні питання припинення порушення авторського та суміжних прав у мережі Інтернет, внесено зміни до низки кодексів України – КК, КУпАП, ЦПК та ГПК, а у вересні 2017 р. було створено спеціалізований

Вищий суд з питань інтелектуальної власності¹². Незважаючи на критику з боку деяких оглядачів і стейкхолдерів у сфері ІВ¹³, вказані законодавчі акти все ж дають надію на покращення загальної ситуації із захистом прав інтелектуальної власності в Україні та відновлення дії *GSP* для нашої держави.

Тим часом на остаточний розгляд іще чекають інші важливі законопроекти, а саме: щодо внесення змін до статті 5 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» (щодо подолання піратства та поліпшення інвестиційного клімату) (№ 4571)¹⁴; удосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів (№ 5694)¹⁵; удосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності (зокрема, щодо т. зв. «патентного тролінгу») (№ 5699)¹⁶; удосконалення правової охорони географічних зазначень (№ 6023)¹⁷; охорони винаходів та корисних моделей (№ 7538)¹⁸; врегулювання деяких питань авторського права

⁸ Див., наприклад: Коваль М. З-під палиці санкцій парламент поліпшив захист авторських прав [Електронний ресурс] // Дзеркало тижня. Україна. – Режим доступу: https://dt.ua/macrolevel/z-pid-palicy-sankciy-parlament-polipshiv-zahist-avtorskih-prav-279531_.html

⁹ Проект Закону про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав (реєстр. № 7466) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63283

¹⁰ Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» від 23 березня 2017 р. № 1977-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1977-19>

¹¹ Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>

¹² Указ Президента України «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» від 29 вересня 2017 р. №-299/2017 [Електронний ресурс] / офіц. сайт Президента України. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2992017-22722>

¹³ Див., наприклад: Отмена крепостного авторского права [Електронний ресурс] / Liga.net. – Режим доступу: <http://www.liga.net/society/opinion/otmena-krpostnogo-avtorskogo-prava>; Галетій С. Невеселі картинки з життя телепнів [Електронний ресурс] / офіц. сайт Нац. спілки кінематографістів України. – Режим доступу: <http://www.ukrkino.com.ua/kinotext/articles/?id=9610>

¹⁴ Проект Закону про внесення змін до статті 5 Закону України «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних» (щодо подолання піратства та поліпшення інвестиційного клімату) (реєстр. № 4571) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58956

¹⁵ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення охорони прав на компонування напівпровідникових виробів (реєстр. № 5694) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60977

¹⁶ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони інтелектуальної (промислової) власності (реєстр. № 5699) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60982

¹⁷ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень (реєстр. № 6023) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61052

¹⁸ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони винаходів та корисних моделей (реєстр. № 7538) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63398

і суміжних прав (№ 7539)¹⁹. Крім того, відкритими залишаються питання створення національного органу у сфері ІВ (після ліквідації Державної служби інтелектуальної власності України, яка раніше неодноразово піддавалася критиці за непрозорість своєї діяльності, функції з реалізації державної політики у сфері інформаційної власності виконує департамент інтелектуальної власності Міністерства економічного розвитку і торгівлі України); перетворення державної ОКУ «Українське агентство з авторських та суміжних прав» на недержавну; запуску роботи інституту державних інспекторів з питань інтелектуальної власності.

Водночас не слід сприймати всі документи наших іноземних партнерів некритично. Наприклад, прискіпливий аналіз *2017 Notorious Markets List* [14], на який, зокрема, посилаються автори вказаного вище Спеціального звіту 301, дозволяє зробити досить несподіваний висновок про те, що в частині з наведених у ньому прикладів порушень прав інтелектуальної власності, де так чи інакше згадується Україна, юридична обґрунтованість таких згадок викликає певні сумніви. Із загальних чотирьох згадувань про Україну в документі істотні методологічні претензії є принаймні до двох. Наприклад, на с. 17, де описується випадок *Movshare Group*, говориться про «скоординовану мережу надзвичайно популярних місць, зв'язаних із Швейцарією, Україною, Швецією, Францією, Нідерландами, Панамою та іншими країнами» [14, с. 17]. Проте який саме зміст автори документа вкладали у формулювання «зв'язаних із» і яким є характер цього зв'язку, надалі не пояснюється. Тому з юридичної точки зору досить важко зрозуміти ступінь гіпотетичної «вини» України в цьому випадку.

На с. 18 документа, де йдеться про сайт *MP3va.com*, формулювання є ще більш дивними: «MP3va.com є одним із декількох сайтів для скачування музики, розташованих в Росії або (виділення моє. – С. З.) в Україні». Виникає логічне запитання: як це слід розуміти (особливо враховуючи наступне речення: «Хостинг-провайдер знаходиться в Росії, і ресторан, як повідомляється, зареєстрований в Росії»)? До чого тут тоді взагалі згадується Україна? Щоправда, далі на с. 19 вказується, що *MP3va.com* на своїй мережевій сторінці *FAQ* заявляє, що вони нібито

мають ліцензію від такого собі українського товариства зі збору роялті “Автор” (*Avtor*), яке в документі названо “шахрайським”» [14, с. 18–19]. Але, знову-таки, наскільки коректно покладати відповідальність на державу Україна за те, що якийсь піратський сайт, розташований у Росії, згадує певне українське недержавне товариство (причому не надаючи жодних документів на доказ того, що він дійсно має якісь договірні відносини з цим товариством)?

По суті в *2017 Notorious Markets List* зазначено лише один випадок розташування піратського сайту в Україні – випадок із *Gostream.is* на с. 15 (хоча і без наведення конкретних доказів). Проте цього виявилось достатнім для того, щоб Україна була згадана на с. 24 Спеціального звіту 301 як держава, на території якої розміщені або з території якої зловмисниками здійснюється управління сайтами з піратським контентом [12, с. 24].

Таким чином, не заперечуючи в цілому наявність проблем із захистом прав інтелектуальної власності в Україні, слід наголосити на необхідності здійснення винятково виваженого аналізу інформації наших зарубіжних колег. Вочевидь, відповідним українським державним інституціям слід прискіпливіше підходити до оцінок, які надаються нашими іноземними партнерами, і відповідним чином формулювати політичну та правову позицію України, максимально коректно й аргументовано вказуючи на неточності та неоднозначні випадки в таких оцінках, якщо такі мають місце.

БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ

Проблематика захисту інтелектуальної власності не є питанням виключно зовнішньоекономічної діяльності чи міжнародних відносин. Враховуючи її суттєвий вплив на загальний стан гуманітарного простору держави, національного наукового та інтелектуального потенціалу, сфера інтелектуальної власності є ще й важливим гуманітарно-безпековим питанням. Не випадково у Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» реформа захисту інтелектуальної власності віднесена до безпекового вектора.

Вкрай промовистими внутрішніми індикаторами зазначеного впливу є:

- 1) стан соціально-психологічного клімату (як самих «виробників» інтелектуальної власності – підприємців, науковців, винахідників та ін., так і громадськості);

¹⁹ Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання питань авторського права і суміжних прав (реєстр. № 7539) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63399

- 2) рівень правосвідомості громадян щодо ставлення до всього спектра питань інтелектуальної власності.

Щодо першого слід відзначити виняткову важливість мотиваційних чинників для створення, реєстрації та «експлуатації» об'єктів права інтелектуальної власності. Наприклад, неефективна робота ОКУ, яких в Україні нараховувалось аж 19, проте значна частина з яких, збираючи роялті, не перераховувала їх авторам (унаслідок чого, за деякими оцінками, до самих авторів доходило лише 10 % від зібраних коштів [9]), є істотним фінансовим «демотиватором» для авторів, виконавців, правовласників і організаторів відповідних заходів. Ураховуючи це, не дивно, що деякі популярні світові та західні музичні гурти (зокрема, британські *Iron Maiden*, *The Rolling Stones*, *Marillion* та *Coldplay*, американські *Slipknot*, *Green Day*, *Foo Fighters* та *Queensrÿche*, канадські *Nickelback* та *Simple Plan* та ін.) жодного разу не виступали в Україні.

Неефективний захист прав інтелектуальної власності демотивує й інвесторів, які хочуть вкладати кошти в створення нових об'єктів ІВ. Адже, з одного боку, вони безперечно розуміють важливість підтримання науки й інновацій, але з іншого – не бачать сенсу робити це в державі, яка не може гарантувати їм адекватні умови. Так, директор компанії *Sanofi* в Україні Г. Гранье зазначає: «Охорона авторських прав є своєрідними правилами дорожнього руху для запровадження інновацій, і без захисту цих прав підтримка інновацій бізнесом – це гра в рулетку. Можливо, саме тому більшість компаній, які працюють в Україні, не хочуть ризикувати, вкладаючи гроші в науку та інновації» [15].

Значну загрозу гуманітарній безпеці несе також анемічна реакція уповноважених державних органів на факти академічної недоброчесності та плагіату (особливо в наукових роботах та освіті). Як зазначають експерти, за деякими оцінками, «120 тисяч власників наукових ступенів від 15 до 40 тисяч отримали їх неправомірно, і від 300 до 500 мільйонів гривень доплат щорічно сплачується недоброчесним освітянам і науковцям. Залежно від галузі знань плагіат містять від 5 до 80 % дисертаційних робіт. З урахуванням доплат за вчені звання, отримані на основі цих наукових ступенів, Україна, за найбільш скромними підрахунками, доплачує плагіаторам близько 1 мільярда гривень щороку. У разі врахування тарифних окладів на посадах, які плагіатори не мали би права посісти, якби

не захистили у вигляді дисертацій вкрадені тексти чи ідеї, ця сума збільшується в рази і може сягати від 3 до 4 мільярдів гривень на рік». Вони наголошують, що «шкода від такої експансії плагіату в українській науці та освіті вимірюється не лише економічними збитками. Ще більші ризики стосуються гуманітарної безпеки країни: зниження якості освіти, імітація наукової діяльності, розмивання етичних засад» [16].

Рівень захищеності ІВ є маркером для міжнародних компаній при прийнятті рішення щодо виходу на український ринок. За нинішніх умов цілком закономірно, що чимало відомих міжнародних брендів взагалі не мають офіційних представництв в Україні (не кажучи вже про якісь комерційні об'єкти чи виробничі/науково-дослідницькі потужності), хоча представлені, скажімо, в сусідніх із нами країнах.

Щодо другого індикатора, то фахівці зазначають, що ефективне реформування й подальше функціонування системи захисту прав інтелектуальної власності можливе тільки за умови, що люди усвідомлюють важливість цих питань, за активної участі громадянського суспільства. Для цього необхідним є проведення інформаційних та освітніх кампаній щодо прав ІВ та поширення інформації про легальні ресурси, налагодження суспільної дискусії з питань інтелектуальної власності (як приклад наводиться досвід польського фонду «Легальна культура»). Важливим є також донесення думки українських стейкхолдерів у сфері ІВ до партнерів України [9], наприклад, для здійснення спільного політичного та правового тиску на національні органи державної влади щодо імплементації відповідних заходів і недопущення прийняття контрверсійних змін до законодавства, які не відповідають національним інтересам і міжнародним зобов'язанням України, а також інтересам правовласників.

Окремо слід зазначити, що існуючі проблеми України у сфері боротьби з порушеннями прав інтелектуальної власності дають антиукраїнським силам додаткові підстави для критики європейського та євроатлантичного курсу нашої держави.

Незважаючи на триваючу російську воєнну агресію та наявність певних, частково вже окреслених вище, проблем у сфері захисту прав інтелектуальної власності, Україні останніми роками усе ж вдалося досягти певного прогресу. Так, у Глобальному індексі інновацій – 2018

наша держава посіла 43-тє місце, піднявшись на 7 позицій порівняно з попереднім роком і вийшовши на перше місце у своїй групі доходів (*Lower-middle income*) [17, с. XX, 335]. Збереження цієї позитивної динаміки з необхідністю вимагає продовження реформаційних кроків. Зокрема, у контексті успіхів українсько-го військово-промислового комплексу (ВПК) у розробці нових зразків техніки та озброєння та з огляду на виняткову важливість дотримання міжнародного санкційного режиму щодо держави-агресора, захисту високотехнологічних об'єктів ІВ (зокрема, ракетно-космічної й авіаційної галузей), котрі створюються в Україні, від злочинних зазіхань російських спецслужб цілком виправданим і давно назрілим є запровадження візового режиму з РФ та посилення митного контролю на українсько-російському кордоні.

Перспективи **подальших досліджень** вбачаються в удосконаленні правового регулювання та захисту новітніх об'єктів права інтелектуальної власності (як-от: конфігурація небіологічних (штучних, машинних) когнітивних систем; архітектура нейромереж і платформ штучного інтелекту та алгоритми їх навчання; моделі та алгоритми автоматизованого управління рухом безпілотних наземних і морських транспортних засобів, безпілотних літальних апаратів та їх роїв; методик у царині клітинної та генної інженерії тощо).

ВИСНОВКИ

1. Захист прав інтелектуальної власності є важливим елементом у системі гуманітарної політики держави, оскільки сфера ІВ є стратегічним ресурсом формування національного багатства та підвищення конкурентоспроможності економіки, каталізатором прискорення інноваційного розвитку й інтеграції України в міжнародний інтелектуальний та економічний простір. З аналогічних причин ІВ справедливо вважається серйозним безпековим чинником, що є особливо актуальним в умовах гібридної війни з РФ, що триває. Відтак ігнорування проблем у цій сфері є неприпустимим не тільки з огляду на необхідність забезпечення виконання міжнародних зобов'язань України (зокрема, Угоди про асоціацію з ЄС), а й із міркувань національної безпеки.

2. Поступ реформ у сфері ІВ в Україні наразі справляє неоднозначне враження. Попри досягнення певного прогресу, умовна «дорожня

карта» актуальних нормотворчих та організаційних заходів у цій царині все ще є далекою від повного виконання. Вказана ситуація спричиняє відчутний негативний ефект як на гуманітарно-безпекову ситуацію в нашій країні, так і на міжнародне реноме України та її інвестиційну привабливість, призводячи до конкретних економічних втрат.

Слід з усією серйозністю поставитися до інформації наших зарубіжних партнерів щодо недоліків і порушень у сфері інтелектуальної власності та максимально врахувати її в нормопроектній, правоохоронній та організаційній роботі. Попри те, що дедаліни, закладені в Угоді про асоціацію, видаються досить віддаленими (йдеться про 2023 р.), для збереження позитивних тенденцій і стимулювання економічного сектору інтелектуальної власності важливо здійснити комплекс імплементаційних заходів якомога швидше. Для цього, зокрема, слід відкоригувати державні програмні документи, заклавши в них чіткі строки виконання конкретних заходів і забезпечивши їх неухильне дотримання.

3. Досвід США, Китаю, Ізраїлю є яскравою ілюстрацією того, що сучасні технології (зокрема, у військовій сфері) дедалі більше наближаються до стану, описаного С. Лемом у його футурологічному есе «Системи озброєнь ХХІ століття, або Еволюція догори ногами»²⁰. В умовах нинішнього стрімкого науково-технологічного розвитку забезпечення абсолютного юридичного захисту прав інтелектуальної власності є завданням надскладним (якщо взагалі можливим). Відтак основний акцент державної правоохоронної та регуляторної діяльності у сфері інтелектуальної власності має бути зроблений на віднайденні оптимального балансу між інтересами правовласників і «споживачів» ІВ. Слід виходити з того, що правовими нормами мають бути врегульовані лише найважливіші аспекти суспільних відносин, і не зловживати юридичними механізмами. Правове регулювання має бути адекватним, забезпечуючи авторам і правовласникам належний рівень захисту, але при цьому треба уникати зарегульованості, не робити реєстрацію та подальшу «експлуатацію» інтелектуальної власності занадто обтяжливими, не створювати перешкод для добросовісної інформаційної діяльності, наукової і мистецької творчості та подальшого технологічного прогресу.

²⁰ Lem, Stanisław. Biblioteka XXI wieku. – Kraków: Wydawnictwo Literackie, 1986. – 106 s.

У контексті сприяння входженню на український ринок іноземних (зокрема, американських і європейських) високотехнологічних і наукоємних компаній, відомих світових торгових марок і мереж, МЕРТ України слід інтенсифікувати зусилля для ширшого інформування іноземної громадськості, бізнесу та стейкхолдерів у галузі ІВ про чинне українське законодавство у сфері захисту прав інтелектуальної власності. Зазначеного можливо досягти, зокрема, через зарубіжні мережеві ресурси (на кшталт порталу <https://www.stopfakes.gov>, який адмініструється Бюро з інтелектуальної власності міністерства торгівлі США і на якому розміщені систематизовані інформаційно-ілюстративні матеріали, як-от: *Country IPR Snapshots*, *Country IPR Toolkits* та *Country IPR Resources*, щодо нормативно-правової бази та організаційно-правових засад захисту прав ІВ у певних державах), а також використовуючи механізми «діалогів щодо прав ІВ» (*IPR Dialogs*), згаданих у Звіті ЄК про захист та забезпечення дотримання прав інтелектуальної власності в третій країнах [10, с. 24–25].

4. Події російсько-української війни останніх чотирьох років вказують на те, що за відсутності належного митного контролю та візового режиму з країною-агресором (РФ) наявні ризики та загрози незаконних дій з об'єктами інтелектуальної власності, що створюються на території України (зокрема, тими, що пов'язані з пер-

спективними військовими й аерокосмічними розробками), лише зростатимуть (оскільки воєн в умовах міжнародних санкцій усіляко намагатиметься їх обійти та завдати якомога більшого удару обороноздатності України). Відтак слід якомога швидше мінімізувати пряме транспортне сполучення, запровадити візовий режим із РФ з одночасним посиленням митного контролю на українсько-російському кордоні, а також максимально синхронізувати національні санкційні практики із відповідними практиками наших зарубіжних партнерів. Ситуація, коли в українських санкційних списках відсутні фізичні або юридичні особи, котрі внесені до відповідних санкційних списків США та ЄС як такі, що причетні до дій, які підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету та незалежності України, є категорично неприпустимою.

Імплементация означених вище положень до практики роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні дозволить повною мірою реалізувати величезний потенціал сфери інтелектуальної власності як стратегічного економічного та безпекового ресурсу, а також істотно зміцнити міжнародне реноме України як надійного політичного й торговельного партнера, наблизивши нашу державу до європейських правових цінностей і стандартів.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. (зі змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1443605893543491>
2. New Tokyo research center aims to boost Japan's 'Fourth Industrial Revolution' [Електронний ресурс] // Japan Times. – Режим доступу : <https://www.japantimes.co.jp/news/2018/07/05/business/tech/new-tokyo-research-center-aims-boost-japans-fourth-industrial-revolution/>
3. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2017 році». – К. : НІСД, 2017. – 928 с.
4. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/00ukraine-euassociationagreementbody.pdf>
5. Постанова Верховної Ради України «Про Програму діяльності Кабінету Міністрів України» від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1099-19>
6. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2018 рік» від 28 березня 2018 р. № 244-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2018-rik>
7. Joint statement following the 20th EU-Ukraine Summit (Brussels, 9 July 2018) [Електронний ресурс] / European Council. – Режим доступу : <https://www.consilium.europa.eu/media/36086/joint-statement-eu-ua-summit-2018.pdf>

8. Ангел Є. Непотрібна інтелектуальна власність: де і чому гальмує Україна [Електронний ресурс] / Європейська правда. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/03/13/7078571/>
9. Як Україна захищатиме інтелектуальну власність? [Електронний ресурс] / Укрінформ. – Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=ATVI8oYDhFc>
10. Report on the Protection and Enforcement of Intellectual Property Rights in Third Countries (Brussels, 21.2.2018) [Електронний ресурс] / European Commission. – Режим доступу : http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/march/tradoc_156634.pdf
11. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market [Електронний ресурс] / EUR-Lex. – Режим доступу : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016PC0593>
12. 2018 Special 301 Report [Електронний ресурс] / Office of the United States Trade Representative. – Режим доступу : <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018%20Special%20301.pdf>
13. Омельченко О. Батіг інтелектуальної власності: чому США забрали в Україні торговельні пільги [Електронний ресурс] / Європейська правда. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/7/7081350/>
14. 2017 Out-of-Cycle Review of Notorious Markets [Електронний ресурс] / Office of the United States Trade Representative. – Режим доступу : <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2017%20Notorious%20Markets%20List%201.11.18.pdf>
15. Граньє Гієм. Чому бізнесу важливо підтримувати науку та інновації [Електронний ресурс] / НВ Бізнес. – Режим доступу : <https://biz.nv.ua/ukr/experts/hijem-hranje/chomu-biznesu-vazhlivo-pidtrimuvati-nauku-ta-innovatsiji-2477539.html>
16. Карпенко М.М. Стан і проблеми боротьби з плагіатом в українській освіті : аналіт. записка [Електронний ресурс]. – К. : НІСД, 2017. – 13 с. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/plagiat-8be00.pdf>
17. The Global Innovation Index 2018 [Електронний ресурс] / World Intellectual Property Organization. – Режим доступу : http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf

References

1. Konstytucija Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. (zi zminamy ta dopovnenniamy) [The Constitution of Ukraine of 28.06.1996 (updated)]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1443605893543491> [in Ukrainian].
2. New Tokyo research center aims to boost Japan's 'Fourth Industrial Revolution'. (2018). *The Japan Times*. *japantimes.co.jp*. Retrieved from <https://www.japantimes.co.jp/news/2018/07/05/business/tech/new-tokyo-research-center-aims-boost-japans-fourth-industrial-revolution/> [in English].
3. Analitichna dopovid do Shchorichnoho Poslannia Prezydenta Ukrainy do Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro vnutrishnie ta zovnishnie stanovyshe Ukrainy v 2017 rotsi» [Analytical Report to Annual Address of the President of Ukraine to Verkhovna Rada of Ukraine «On the Internal and External State of Ukraine in 2017»]. (2017). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
4. Uhoda pro Asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym Spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between the European Union and its Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part]. (n.d.). *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/00ukraine-euassociationagreementbody.pdf> [in Ukrainian].
5. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy «Pro Prohramu diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy» vid 14 kvitnia 2016 r. № 1099-VIII [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine “On the Program of the Cabinet of Ministers of Ukraine” of 2016, Apr. 14 No. 1099-VIII]. (n.d.). *zakon4.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1099-19> [in Ukrainian].
6. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia planu priorytetnykh dii Uriadu na 2018 rik» vid 28 bereznia 2018 r. № 244-r [Prescript of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On approval of priority actions plan of the Government in 2018» of 2018, March 28 No. 418-r]. *www.kmu.gov.ua*. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-prioritetnih-dij-uryadu-na-2018-rik> [in Ukrainian].
7. Joint statement following the 20th EU-Ukraine Summit (Brussels, 9 July 2018). (2018). *consilium.europa.eu*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/media/36086/joint-statement-eu-ua-summit-2018.pdf> [in English].

8. Anhel, Ye. (2018). Nepotribna intelektualna vlasnist: de i chomu halmuie Ukraina [Unnecessary intellectual property: where and why Ukraine is hampering]. *Yevropeiska pravda – European Truth. eurointegration.com.ua*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/03/13/7078571/> [in Ukrainian].
9. Yak Ukraina zakhyshchatyme intelektualnu vlasnist? [How Will Ukraine Protect Intellectual Property?]. *Ukrinform – Ukrinform*. (n.d.). *www.youtube.com*. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=ATVI8oYDhFc> [in Ukrainian].
10. Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries, Brussels. (2018, Feb. 21). *European Commission. trade.ec.europa.eu*. Retrieved from http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2018/march/tradoc_156634.pdf [in English].
11. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market. (2016). *EUR-Lex. eur-lex.europa.eu*. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52016PC0593> [in English].
12. Special 301 Report. (2018). *Office of the United States Trade Representative. ustr.gov*. Retrieved from <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2018%20Special%20301.pdf> [in English].
13. Omelchenko, O. (2018). Batih intelektualnoi vlasnosti: chomu SShA zabraly v Ukrainy torhovelni pilhy [The whip of intellectual property: why the US took trade privileges from Ukraine]. *Yevropeiska pravda – European Truth. eurointegration.com.ua*. Retrieved from <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2018/05/7/7081350/> [in Ukrainian].
14. Out-of-Cycle Review of Notorious Markets. (2017). *Office of the United States Trade Representative. ustr.gov*. Retrieved from <https://ustr.gov/sites/default/files/files/Press/Reports/2017%20Notorious%20Markets%20List%201.11.18.pdf> [in English].
15. Hranie, Hiiem. (2018). Chomu biznesu vazhlyvo pidtrymuvaty nauku ta innovatsii [Why to Support of Science and Innovations Is Important for Business]. *biz.nv.ua*. Retrieved from <https://biz.nv.ua/ukr/experts/hijem-hranje/chomu-biznesu-vazhlyvo-pidtrimuvati-nauku-ta-innovatsiji-2477539.html> [in Ukrainian].
16. Karpenko, M.M. (2017). Stan i problemy borotby z plahiatom v ukrainskii osviti [Current situation and problems of combating plagiarism in Ukrainian educational system]. *www.niss.gov.ua*. Retrieved from <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/plagiat-8be00.pdf> [in Ukrainian].
17. The Global Innovation Index 2018. (2018). *World Intellectual Property Organization. www.wipo.int*. Retrieved from http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2018.pdf [in English].